

N. PÁL JÓZSEF 2020.05.22 22:55 Frissítve: 2020.05.22 22:55

Kartonszurkoló –**N. Pál József publicisztikája**

Horváth János – sportlapban tán helyénvaló a fordulat –, minden idők legjobb magyar irodalomtörténésze úgy mondta egyszer, hogy az irodalom (irodalmi alapviszonyról beszélt szakszerűen, de ez most nem lényeges) nem más, mint írók és olvasók kapcsolata írott művek segítségével. Nos, ha az írók helyébe a sport előállítóit (edzőt, játékost), a művekébe az előadott látványt, produkciót, az olvasókéba meg a szurkolót, a nézőt teszem, mindez annyit jelent, hogy a sport totalitásából egyik összetevő sem hagyható ki, tehát a szurkoló, a néző (esztétikai nyelven: a befogadó) vagy újabb életünk üzleti törvénye szerint a „fogyasztó” sem.

Mint a bokrot, úgy szokás szidni mai futballunkat általában, az első osztályú bajnokikat különösen, megszüntetését is javasolták már dühösebb atyafiak, most meg úgy tapasztalom, két hónapnyi „mosolyszünet” után mintha módfelett hiányozna majd' mindenkinek. Olyan, amilyen, sápadt, savanyú, de a miénk, mondanám Bacsó Tanújának emblemikus jelenete után szabadon, ám igyekszem komolyan venni mondandómat valamennyire. Szóval: van-e élet e játék szerelmesének foci nélkül, illetve kihagyható-e az „alapviszonyból” a szurkoló? S mi a teendő, ha nem, ám nem állhat a „viszony” rendelkezésére éppen? Nézem a Ferencváros–ZTE „felkészülési” meccset a televízióban. A lelátó üres, hallom a labda puffanását, a gólnál intenek, pacsiznak a játékosok, az interjúalany a riportertől előírás szerint vagy két méterre áll, s arra eszmélek, hogy meg-megüti a fületem valami furcsaság. Sokaság zaja hallik egyre-másra, eléggé ötletszerűen, engem meg – már bocsánat – a röhöghetnek fog el. Ugyanis gép adja e valóságillúziót keltő igyekezetben az összetéveszthetetlen morajt.

Olvasom, hogy nézőket imitáló „kartonszurkolókat” terveznek a lelátókra, például Németországban, s – gyorsan tanul a magyar – hazánkban is fölvetődött már az ötlet, sőt a szombati Fradi–Debrecen bajnokin meg is valósul. Sok pénzbe kerülhet a kluboknak ez, hisz csak „tömött nézőtér” keltene jó illúziót pár száz (nagy stadionban egy-két ezer) néma arckép groteszk módon festene ugyebár.

Nem próbáltam, de vélem, az így fölpumpált „valóságban” egészséges lélek képtelen normálisan játszani, s e történet a modernebb kor futballja, pontosabban futballkörülményei által reánk hozott manipulációs készenlétet – szóval hazugságot – tenné látványosabbá csupán. Mert néző nincs valójában, Andersen neves meséjét a király új ruhájáról meg aligha kell emlegetni.

Ha a tervet tett követi, a labdarúgás hajdani célját csúfoljuk meg. Mert a foci őszinte játéknak született, ha az ellenfél (no meg a bíró) átverésének szándéka mindig hozzátartozott, akkor is. Szokás mondani, itt hazudni nem lehet, ki hogy játszik, viselkedik (a pályán, a kispadon, a lelátón), abban személyisége rejtett rétege mutatkozik meg egyértelműen. Miért van így, s miért lett a futball minden más sportot (egyáltalán: minden mást, a tudományt, a művészetet is) felülmúlóan elterjedt és népszerű, a kérdésre számos válasz adható, ám az eredő világos lehet mindenkinek.

A 19. század utolsó harmadától létező szervezettebb sport változatai (kerékpár, korcsolya, evezés, vívás, atlétika stb.) egyéni „műfajok” voltak még, ki-kí önmagáért hajtott, s a néző – rokon, barát, sporttárs, ha volt egyáltalán – egy-egy emberért, önnön öröméért szoríthatott általában. A labdarúgás e módit gyökeresen forgatta föl. A futball a közösen átélhető identitás semmihez sem hasonlítható mámorát – ennek esélyét, reményét – hozta el, így az új játék, ha egy másik azonosságot képviselő csoport ellen folyt (ez a szomszédos utca, grund, város, majd lokális, társadalmi, vallási, etnikai közösség, később nemzet gárdája egyként lehetett), nem volt a klub célját elfogadó szurkolók nélkül elképzelhető. Így a nézők száma a színvonalnál is gyorsabban emelkedett.

Az első nyilvános honi meccset 1897 májusában néhány százan látták talán, néhány esztendő múlva az FTC Soroksári úti pályája körül ezerötszázan tolongtak már, évtizeddel később csak az előnnyel induló skót és angol szurkolók voltak a magyaroknál számosabban, s (egyelőre) húszezer embert befogadó stadionokat – a Fradinak (1911) s az MTK-nak (1912) – kellett építeni. A futball állandó téma, életforma lett egyre tágabb körben, s a hozzájutás módja is szélesült az időben aztán.

A sajtó jelen volt kezdetben is, ám a varázs – hosszú ideig – csak személyesen volt igazán átélhető. A játék és közönsége kapcsolatában három – radikális – fordulatról beszélhetünk, s az eredeti mozgatót (az identitásképzés érzelmi faktorát) úgy növelte, terjesztette mind a három, hogy a haszonszerzés szándékát erősítve átformálta s végül szinte be is kebelezte. A játékból üzlet, a nézőből fogyasztó lett, s az öngerjesztő folyamat egyre több mérkőzést s egyre több fogyasztót követelt. A futballnak „felsőbb szinten” semmi értelme nincs néző (fogyasztó) nélkül régóta már.

Az első nagy fordulatot a sportsajtó tömegessé válása és a rádió (kisebb mértékben a mozgókép) elterjedése hozta el a húszas évektől. Zamoráért, Meazzaért, Sárosi Gyurkáért az is rajonghatott, aki a pályán sosem látta őket játszani, Puskásékról nem is beszélve. A második nagy – „globalizációs” – ugrást a televízió általánossá válása adta úgy 1960 után, mind gyorsabb módon, a harmadikat meg az informatikai forradalom ma sem befejezett meglődulása

– mondjuk – 1990-et követően. E három fordulat a játék professzionalizálódását, gyorsulását – ha tetszik: fejlődését –, szervezeti és üzleti kereteinek (!) átalakulását is jelentette. Mi, magyarok az elsőt hosszas vajúdas (lásd: rendszervita) után még igen – sőt, 1950–54 közt diktáltuk a tempót! –, ám a másodikat már nem tudtuk „lekövetni”, a harmadiknál meg végleg elvesztettük a fonalat, majd lassan, de biztosan a nézőket is, miközben a világ megállíthatatlanul dübörgött, egészen márciusig.

Ekkor leállt a gépezet, lett nagy kétségbeesés, s nem csak a futball nélkül élni képtelen szurkoló szívében persze. Leckét kaptunk, írtam március vége felé. Leckét, hogy a szeretetre, a bizalomra, a várakozás szentségéhez való türelemre edződhesen a lelkünk, ám hogy a sportra mint a profit szerzésének alkalmára tekintők néznek magukba majd, nem gondoltam komolyan egy pillanatra sem. A futballvilág „elejének” tervezői a kikalapált parancs útján képesek mozdulni csupán, más lehetőség számukra sem logikailag, sem lélektanilag nem létezik. Ezen az úton a veszteség – üzleti veszteség! – réme az élet elementáris törvényét is felülírja minduntalan, itt semminemű kockázattól, manipulációtól, hazugságtól visszahőkölni nem lehet.

A sportbiznisz nem halhat meg, s e nyomvonalon a foci atavisztikus öröme még emlékező s erre vágyó szurkolót is sikerül beállítani a sorba rendszerint. Mert ahogy a játék, e tehetetlenségi nyomaték módján működő sodor sem létezhet nélküle természetesen, így féltő, vágyait kihasználva bármily átlátszó ócskaságnak meg lehet nyerni őt. Persze nem a honi bajnokság újraindítása ellen beszélek. Legyen futball, legyen „rendes” bajnok meg kieső, zárt kapukkal, ha másképp nem lehet, örvendjen a lelkünk (a fölháborodás is jön néhány meccs után!), de ne utánozzuk a talmi módit is. Nem kell nézőt – s „hangulatot” – képzelegni, ha nincs, nem kell se géphang, se kartonszurkoló, ne legyünk bódult vevők a hazugságra megint, mint a békebeli május elsején, nem is olyan régen.

Emlékezzünk: volt virsli, sör és luftballon, vonult a tömeg a tereken, Kádár János kacsintott s nyilatkozott a népnek a „nézőfogó” Szepesi György, továbbá Megyeri Károly, később Sándor István, Szegvári Kati mikrofonja előtt, az esti tv-műsor még a szerencsésebbek kérését is teljesítette azon a napon. S dőlt a zene, dőltek a harsogó jelszavak közben (éljen május elseje, éljen a párt, éljen a megbonthatatlan...), magnószalagról természetesen, majd mindenki hazament, ám hogy a király meztelen, senki sem mondta hangosan. Ma már szabad mondani talán! Ne csapjuk be magunkat, ne adjuk át e csodás játékot végleg a rossznak!